

ОРЛОВ В.М.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ТИПОЛОГІЗАЦІЇ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ НОВИХ РЕЛІГІЙНИХ ТЕЧІЙ У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ТА ЗАКОРДОННИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Здійснено спробу проаналізувати основні підходи до типології нової релігійності, розглянути основні класифікації нових релігійних течій, відображених у сучасному науковому доробку українських та закордонних дослідників та на основі комплексного аналізу запропонувати власний підхід до типологізації нової релігійності та авторську класифікацію нових релігійних течій в українському контексті.

Різноманітність нових релігійних течій (далі - НРТ) спричинила проблему їх типологізації та класифікації, яка не втрачає інтересу і актуальності у сучасному науковому світі. У зв'язку з гетерогенністю та різнобарв'ям феномену нової релігійності (зокрема й в Україні) існує проблема відбору основних чинників типологізації НРТ та конструювання на їх основі єдиної класифікації.

Проблема функціонування НРТ та підходи до їх класифікації була піднята у науковому доробку наступними дослідниками, зокрема: М. Байраком, Є. Балагушкіним, Н. Беліковою, В. Бондаренком, В. Васьковським, В. Гриньком, А. Гарє, В. Дворніковим, Г.-Х. Дідріхом, В. Єленським, М. Жеребят'євим, М. Зеленковим, С. Іваненком, С. Качуровою, А. Ковальчуком, А. Колодним, П. Косухою, Н. Кутузовою, М.Д. Лангоуні, С. Левченком, Л. Лєсковим, Є. Ліхтенштейном, Дж. Макдауеллом, В. Мартиновичем, Л. Мітрохіним, В. Остроуховим, В. Петриком, М. Порубльовим, О. Радугіним, Ю. Рижовим, Дж.К. Росс, А. Сафроновим, С. Свистуновим, Д. Стюартом, С. Сьоміним, Б. Фаліковим, В. Ферроні, Г. Чьорнером, Л. Шевчук, Г. Штріккером, О. Шубою, І. Шудриком, А. Щедріним¹.

Аналіз основних підходів до типології та визначення класифікаційних критеріїв НРТ у сучасних українських та закордонних дослідженнях є метою нашої розвідки. Задля реалізації поставленої мети необхідно розкрити основні завдання: з'ясувати принципи, які можуть становити основу селекційного відбору загальних груп НРТ; відзначити критерії класифікації НРТ, сконцентрувавши увагу на джерелах походження, співвіднесеності їх положень до певних традицій, залежності від наукової позиції дослідника тощо; охарактеризувати широкий спектр класифікацій нової релігійності у сучасних наукових дослідженнях, запропонувавши власний типологізаційний підхід та авторську класифікацію НРТ.

Одними із перших, ще у 1968 році, радянськими істориками С. Арутюновим та Г. Светловим було здійснено спробу структурування НРТ у контексті нової релігійності Японії: "1. Неосинтоїстські релігії основній масі ґрунтуються на синтоїстському віровченні: а) групи, синтоїстські у своїй

*Орлов Владлен Миколайович - асистент кафедри історії України
Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка*

основі; б) групи, утворені на основі взаємовпливу синто з іншими релігійними віровченнями. 2. Метабуддійські релігії, засновані на буддизмі. 3. “Організації міжрелігійного взаєморозуміння” займаються пошуком спільних рис із традиційними конфесіями. 4. “Інші релігії” - нечисленні релігійні громади з нетривалим періодом існування”².

Українські науковці Н. Дудар та Л. Филипович у власній розвідці відзначили існуючу проблему класифікації та формування критеріїв класифікації. Вони запропонували три найбільш поширені підходи до типологізації нових релігійних течій, зокрема: соціокультурний, соціально-психологічний і найбільш поширений, генетичний.

Так, соціокультурний підхід одним із першим запропонував російський дослідник Є. Балагушкін. Як зазначили українські дослідниці, Є. Балагушкін пов’язує цей принцип зі змінами у суспільній системі. Згідно до цього, він розподіляє НРТ на дві категорії: реформаційні (віровчення має витоки із старих традиційних релігій, однак протиставляється їм) та альтернативні релігії (повна відмова від традиційних релігій)³.

Соціально-психологічний підхід, як зазначили у своєму дослідженні Н. Дудар та Л. Филипович, запропонував британський дослідник Р. Уолліс. Ця класифікація передбачає три основні підвиди НРТ: “... 1) заперечують навколишній світ; 2) приймають нормативні цілі і цінності; 3) пристосовуються до навколишнього світу”⁴.

Авторським підходом до визначення причин структурації НРТ відрізняється позиція Ю. Яковлевої, яка вказує на існування проблеми класифікації нетрадиційних релігій. Це пов’язано з тим, що під час добору критеріїв класифікації будь-який дослідник керується конкретними завданнями дослідження, які можуть не співпадати з цілями іншого вченого. Тому, на думку, російської дослідниці, варто послуговуватися двома моделями класифікації. Таким чином, можна здійснити поділ нетрадиційних релігій на конструктивні, конфронтаційні та деструктивні⁵.

Російський релігієзнавець І. Кантеров приводить три позиції НРТ по відношенню до світу: “... 1. Світотерпимі. Громади, які задоволені оточуючим світом або ставляться до нього без зайвого інтересу. 2. Світозаперечуючі. Представники цього напряму наголошують на постійній боротьбі Добра і Зла, роблять спроби ізолюватися від ворожого впливу світу. 3. Світокорегуючі (або світовиправляючі). Представники НРТ намагаються побороти певні недоліки оточуючого світу, такі як егоїзм, насилля”⁶.

Німецький історик Б. Вайг запропонував специфічну класифікацію: “... нешкідливі та мирні громади (буддійські групи); складні, часто “незручні” громади, які активно займаються прозелітизмом; небезпечні громади та психологічні групи, які становлять серйозну загрозу для держави і суспільства”⁷.

Найбільш популярний, як зазначають Н. Дудар та Л. Филипович, в українських наукових дослідженнях є генетичний підхід, фундатором якого є вітчизняний релігієзнавець В. Єленський. Саме ним було запропоновано власний авторський підхід до класифікації НРТ, яка складається із семи категорій: “неоорієнталістські; синтетичні; неязичницькі та примітивістські; “сцієнтистські”; теософські та езотеричні; психотерапевтичні та

психоспірітуальні; нехристиянські”⁸.

В. Єленський, у співавторстві з В. Перебенесюком запропонували наступну класифікацію НРТ, вказуючи, на її відносність, як і будь-якого структурування, тому що структура НРТ доволі розмита, що ускладнює процес систематизації: “... 1) неоорієнталістські групи (наприклад, МТСК); 2) синтетичні релігії (віра Багаї, Церква Уніфікації Муна, Біле Братство, Аум Сінрікьо; 3) неоязичництво (РУНВіра); 4) західні християнські групи (харизмати, мормони); 5) сцієнтистські групи (Церква саєнтології); 6) теософські угруповання (вчення Блаватської, Реріхів); 7) психотерапевтичні культури (йога, віровчення П. Іванова ... 8) замкнуті корпорації, які обмежують свободу особи (“деструктивні” або “тоталітарні” секти) ...”⁹.

У 2000 році Н. Дудар та Л. Филипович запропонували наступну класифікацію НРТ, яка ґрунтувалася також на генетичному принципі: “1) неохристиянство (релігійні групи, які сформувалися в рамках традиційних конфесій) та навколо християнство (релігійні громади, які формують своє віровчення на основі певних християнських елементів; 2) неоорієнталізм (неоіндуїзм та течії буддистського походження); 3) теософські, езотеричні общини; 4) неоязичництво; 5) сайєнтологія (правопис за авторами - Н.Д., Л.Ф.); 6) психотерапевтичні течії”¹⁰.

Прихильницею генетичного підходу до класифікації НРТ можна вважати датського науковця М. Квортруп Фібаєр¹¹, яка у своїй мікро-історичній розвідці (що стосується вивчення проблем релігійності у датському місті Орхусі, запропонувала власний погляд на класифікацію НРТ у контексті традиційних релігій. Зокрема, неохристиянські релігійні громади авторка віднесла до категорії “християнство”. До групи “інші східні релігії” було віднесено Віру Багаї (поряд із такою національною релігією, як іудаїзм). Різноманітні громади неоіндуїстського та необуддистського спрямування віднесені відповідно, до категорії “індуїзм” та “буддизм”. Також було виокремлено такі категорії, як “нові духовні і релігійні групи в Орхусі”. До цієї категорії датська дослідниця відносить релігійні громади різного спрямування, а саме: антропософію, Фалуныгун, сатаністів, Церкву Саєнтології та теософські товариства тощо.

Українським науковцем С. Сьоміним також вдалося запропонувати структурування НРТ за вищезазначеним принципом: “... 1) неохристиянські рухи на загально християнській основі; 2) релігії орієнталістського напрямку; 3) езотеричні об’єднання; 4) об’єднання неязичницьких релігій; 5) об’єднання синтетичних неорелігій; 6) саєнтологічні рухи”¹².

Український географ релігії А. Ковальчук наголосив, що класифікація нових релігій може здійснюватися за різними ознаками, зокрема: “... за особливостями віровчення, етнічним принципом, рівнем розвитку та організації, часом виникнення, формами поширення релігії, географічними ознаками тощо...”¹³. У своєму монографічному дослідженні А. Ковальчук описує характерні особливості релігійних течій на основі запропонованої класифікації. Так, за національно-етнічною ознакою НРТ можна віднести до “... течій і конфесій, які не надають особливого значення національному питанню...”; за часом виникнення до нових (новітніх) релігійних організацій, він відносить неохристиянські та неохристиянські (автор - А.К.) релігійні

громади.; “за динамікою питомої ваги релігійної організації” більшість НРТ автор відніс до прогресуючих, зокрема, це неохристиянські та неонехристиянські течії”¹⁴.

Російські історики А. Ожиганова та Ю. Філіппов¹⁵ відзначили існування проблем у класифікації нових релігій, вказуючи, що до складу НРТ можна віднести як необуддистські, неоіндуїстські групи, так і астрологічні об’єднання. Дослідники вважають, що для єдиного феномену, який вони становлять, розбіжності між ним мінімальні. Ними було зазначено, що варто звернути увагу на “горизонтальну структуру нової релігійності, зокрема, у такому вимірі: а) східні культу (неоіндуїстські, необуддистські), ті, що прийшли із Заходу і використовують елементи східних релігій, громади О. Блаватської; б) нові протестантські громади; в) штучно сформовані неязичницькі рухи, медико-оздоровчі рухи (іванівці)”¹⁶.

Білоруський дослідник О. Гурко запропонував розподіл НРТ за принципом розповсюдження: “НРТ, які виникли безпосередньо на території Росії, республік колишнього Радянського Союзу та успадковані після його розпаду (теософія, вчення Реріхів, вчення П.К. Іванова); НРТ, які були розповсюджені за допомогою місіонерства закордонних проповідників (крішнаїти, Брахма Кумаріс, Віра Багаї, Церква Уніфікації тощо); отримали поширення внаслідок місіонерської роботи місцевих громадян (у праці О. Гурко мається на увазі громадяни Білорусі) (шайва-шактісти, Оомото тощо); виникли внаслідок геополітичних змін (неоязичницькі громади)”¹⁷.

За принципом інституційності білоруським сектознавцем В. Мартиновичем було презентовано наступну класифікацію нової релігійності: “Нові релігійні рухи - загальна назва сект і культів..., для яких характерною є широка організаційна структура і претендуючи на всезагальне охоплення, регулювання та осмислення усіх сфер життєдіяльності людини і суспільства... Клієнтурні культу - релігійні або псевдонаукові організації або групи осіб, які претендують на повноту знань в деякій сфері існування людини та суспільства і пропонують обмежений набір спеціалізованих послуг... Окультне середовище - вся сфера неінституціоналізованої нетрадиційної релігійності населення, практикуюче окультні та псевдорелігійні методи і форми самореалізації індивідуально та за допомогою широко розповсюдженої релігійної літератури, періодичних видань, ресурсів Інтернету тощо”¹⁸.

Російським науковцем Б. Фаліковим було запропоновано класифікацію за джерелами їх виникнення. Тому усі громади НРТ можна поділити на чотири складові: неоорієнтталізм; неоязичництво; квазіхристиянські вчення; окультна традиція. Також, аналізуючи дієвість запропонованої класифікації, автор відзначив, що “... в останні роки все більш помітна тенденція до синкретизму та об’єднання, коли всі елементи можуть у будь-якому новому релігійному русі неочікувано зімкнутися, об’єднатися та синтезуватися”¹⁹.

У розвідці польського дослідника П. Й. Слівінського детально описана типологія нових релігій, яку було запропоновано італійським науковцем М. Інтровіне: 1. “Церква - ні, Христос - так”: дану групу репрезентують релігійні об’єднання іудо-християнського походження, віровчення яких ґрунтуються на особливому трактуванні Святого Письма. Наприклад, до цієї категорії можна віднести представників ЦХСОД (мормони); 2. “Христос -

ні, Бог - так”: групи східного походження, віровчення яких базується на суфізмі, буддизмі та індуїзмі. Наприклад, до даної категорії можна віднести кришнаїтів, різноманітні синтетичні групи на кшталт теософії, Церкви Уніфікації (Муна), антропософських вчень; 3. “Бог - ні, релігія - так”. Представники цього напрямку наголошують на спрямуванні та саморозвитку певних можливостей особистості. У їх релігійній системі відсутній Бог або йому не надається домінуючого значення. До даної категорії відносяться Церква Саєнтології та уфологічні організації; 4. “Релігія - ні, сасгум - так. До подібного типу можна віднести всі організації, які використовують магічний вплив. Наприклад, окультистські та магічні організації, спіритизм та сатанізм тощо²⁰.

Використовуючи підходи українських і закордонних дослідників щодо типологізації НРТ, пропонується авторський підхід, який враховує напрацювання попереднього періоду і власне розуміння проблематики класифікації НРТ.

Запропонована класифікація НРТ ґрунтується на комплексі типологізаційних ознак, зокрема хронологічному чиннику, історії формування конкретної громади та процесові її поширення. Також окрім зовнішніх факторів, необхідно враховувати й внутрішні чинники, зокрема пов’язані з віровченням та культовою практикою.

На думку дослідника, НРТ на українському ґрунті представлено трьома основними категоріями, серед яких реконструйовані нові релігії, НРТ історичного походження та НРТ нерелігійного походження (див.: рис. 1).

Взагалі, використання поняття “реконструкція” щодо НРТ неоязичницької, (рідновірської або неопоганської) орієнтації є виправданим, тому що абсолютна більшість подібних релігійних громад не є автентичними, а лише спробою відновлення архаїчних вірувань за допомогою етнографічних, фольклорних та інших джерел. Їх можна розподілити на два різновиди: НРТ дохристиянського походження та люциферіанство.

До реконструйованих НРТ дохристиянського походження варто віднести релігійні громади, котрі набули максимального поширення: Українська Рідна Віра (рідновір’я); Рідна Українська національна, Віра (РУНВіра); Собор Рідної української Віри; Рідна Православна Віра; Слов’янсько-Ведичний рух “Хара-Хорс” тощо. Люциферіанство є своєрідним сплавом дохристиянського світовідчуття та світосприйняття з негативною реакцією на монотеїстичні релігії, особливо, на християнство, як руйнівника фундаменту їх релігійного поклоніння.

Друга категорія: НРТ історичного походження складається з трьох основних напрямів груп: вестернізовані, неоорієнтальні, дифузійно-універсалістські. Сама назва цієї категорії вказує на зв’язок НРТ з традиційними конфесіями. Зокрема, вестернізованими можна вважати релігійні течії іудо-християнського аврамістичного походження. Дана група представлена трьома основними напрямками: іудеохристиянством, новим християнством та НРТ християнського коріння. Іудеохристиянство є малочисельною релігійною меншиною в Україні. Представники цього спрямування наголошують на можливості синтезу іудаїзму із вірою у месіанську роль Ісуса Христа. В Україні яскравим репрезентантом подібного

напряму є громада “Євреї за Ісуса”. Репрезентанти нового християнства вказують на духовний зв’язок із християнським віровченням, однак прагнуть модернізувати культову практику, максимально наблизивши її до віруючого. Вони відрізняються критичним ставленням стосовно представників історичних християнських конфесій, наголошуючи на їх за бюрократичності та корпоративності. В Україні нові християни представляють чисельні харизматичні громадами: Церквою Світових Жнив, Християнською Церквою “Перемога”, Українською християнською євангельською Церквою та іншими релігійними організаціями. Релігійні групи НРТ християнського коріння представлені на релігійній мапі України. Представники цього напряму досить часто не ідентифікують себе із християнством. Найбільш широку мережу в Україні отримали Церква Ісуса Христа Святих останніх днів (мормони), Богородична Церква, Новоапостольська Церква, Церква Уніфікації тощо.

Неоорієнтальними НРТ є релігійні громади, виникнення та фундація яких пов’язані з класичною орієнтальною традицією (буддизмом, індуїзмом, синтоїзмом тощо). У свою чергу можна запропонувати два різновиди неоорієнтальних НРТ. Це - модифіковані та сурогатні. Модифіковані НРТ - релігійні організації, які виникли як релігійна девіація традиційних східних релігій, метою яких було осучаснення їх віровчення. Найяскравішим репрезентантом даної категорії є Міжнародне Товариство Свідомості Крішні. Під сурогатними НРТ неоорієнтального спрямування варто розуміти релігійні групи, які використовують лише певні елементи, зокрема східну філософію для конструювання власного віровчення і є приналежними до східної традиції лише елементами зовнішньої атрибутики. Наприклад, Теософське товариство, релігійні рухи Агні Йоги (Живої Етики), антропософські громади тощо).

Дифузійно-універсалістські релігійні організації, які у власному віровченні та культовій практиці еклектично поєднують елементи різних релігійних практик та вказують на їх полінаціональну приналежність. У цьому розрізі варто відзначити НРТ загальносвітового масштабу поширення (наприклад: віра Багаї, Міжнародний Рух Граля) та НРТ місцевого ґрунту, представником якого в Україні є Велике Біле Братство ЮСМАЛОС.

Процес входження у постіндустріальне інформаційне суспільство, соліпсистські настрої викликали необхідність пошуку релігійних мотивів, і здавалося б віддалених від релігійної сфери, об’єктах. Тому назва третьої категорії - НРТ нерелігійного походження, яка складається з антропоцентричної та надприродної підгруп.

Означення “антропоцентрична” засвідчує на пошуку релігійності у людині або основних сферах її діяльності. До антропоцентричних варто віднести шість основних категорій: медико-оздоровчі НРТ (метою їх функціонування є проблема оздоровлення людини; наприклад, послідовники вчення П. Іванова); наукоцентричні (наприклад, Церква Саєнтології); віртуальні, або онлайн-релігійні; ідеологічно-утопічні (центром віровчення є певна ідеологія, наприклад, комунізм, зі своєю системою цінностей та основних пріоритетів, з яскраво вираженою постаттю гуру та незаперечних безгрішних лідерів); комерційні (бізнес-релігії), наприклад: вчення Г. Грабового, герболайф тощо; літературно-семантичні (громади, у яких існує віра у надприродне начало та таємну сутність літературних творів (віра у

бажовську “червоненьку квіточку”, або рух анастасіївців).

Надприродні НРТ ґрунтуються на позасвідомому сприйнятті. З цією категорією варто ідентифікувати шість наступних підгруп, зокрема: астрологічні; екстрасенсорні; езотерично-магічні; містико-спіритичні; уфологічні та сатаністські. Рівень гетерогенності цієї категорії є найвищим, зокрема інституціоналізація кожної з них є різною. Наприклад, сатанізм представлений, у тому числі, Церквою Сатани, що свідчить про інституціоналізацію даного напрямку, астрологічні характеризуються значним рівнем індивідуалізму та номінальністю інституційних форм.

Таким чином, запропонована класифікація НРТ в Україні є лише спробою у здійсненні типологізації цього феномену. Варто відзначити, що будь-яке структурування носить релятивний характер і може сприйматися як штучний конструкт, однак для розуміння та усвідомлення сутності НРТ, відсепакування певних його складових є необхідним та виправданим кроком у даному дослідженні.

1. Байрак М.В. Конституційно-правові засади церковної політики в Україні : [навчальний посібник] / М.В. Байрак. - Запоріжжя: ГУ ”ЗІДМУ”, 2003. - 52 с.; Балагушкин Е.Г. Критика современных нетрадиционных религий (истoki, сущность, влияние на молодежь Запада) / Е.Г. Балагушкин. - М.: Издательство Московского университета, 1984. - 288 с.; Белікова Н.Ю. Релігійні конфесії України (кінець 80-х - 90-і роки ХХ століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 “Історія України” / Н.Ю. Белікова. - Донецьк, 2001. - 22 с.; Новітні релігії в сучасній Україні: [зб. матеріалів / ред. кол.: В.Д. Бондаренко (гол. ред.) та ін.]. - К.: VІP, 2000. - 176 с.; Васьковський В. Розвиток релігійної мережі в Україні: 2000 рік / В. Васьковський // Національна безпека і оборона. - 2001. - № 3. - С. 52-56; Васьковський В. Стан релігійної мережі в Україні / В. Васьковський // Національна безпека і оборона. - 2002. - № 10. - С. 22-27; Нетрадиційні релігійні та містичні об’єднання України: курс лекцій з релігієзнавства / [В.М. Петрик, Є.В. Ліхтенштейн, В.В. Гринько, С.М. Левченко]; під заг. ред. В.М. Петрика. - К.: [б.в.], 2000. - 226 с.; Garay A. “Nouveaux mouvements religieux”, variabilites sociologiques et normes juridiques / Alain Garay // Derecho y Religion. - 2008. - Vol. III. - P. 109-132.; Дворников В.В. История новых религиозных движений в Украине в 90-е годы ХХ века: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. ист. наук: спец. 07.00.03 “Всеобщая история” / В.В. Дворников. - Воронеж, 2006. - 20 с.; Чёрнер Г. Хорошего держитесь: Церкви и религиозные объединения в Российской державе, Советском Союзе и независимых государствах, возникших после его распада / Чёрнер Гельмут, Дидрих Ганс-Христиан, Штриккер Герд; пер. с нем. Ю.А. Голубкина. - Х.: Майдан, 1998. - 488 с.; Єленський В. Доженемо й переженемо Африку? / Віктор Єленський // Людина і світ. - 1994. - № 9. - С. 6-9; Жеребятъев М. Феномен новых религиозных движений / М. Жеребятъев, В. Феррони // Пределы светскости: дискуссия о принципе светскости государства и о путях реализации свободы совести / [сост.: А. Верховский]. - М.: Центр Сова, 2003. - С. 240-250; Зеленков М.Ю.

Религиозные конфликты: проблемы и пути их решения в начале XXI века (политико-правовой аспект) / М.Ю. Зеленков. - Воронеж: Воронежский государственный университет, 2007. - 244 с.; Иваненко С. Протестанты в современной России: проблемы типологии, определения их численности и обретения авторитарными протестантскими объединениями статуса социального партнера государственных институтов / С. Иваненко // Пределы светскости: дискуссия о принципе светскости государства и о путях реализации свободы совести / [сост.: А. Верховский]. - М.: Центр Сова, 2003. - С. 200-212; Качурова С. Новая религиозность и антиномия секулярного государства / Светлана Качурова // Христианство на межі тисячоліть (економічні, правові, історичні та культурологічні аспекти): матеріали Міжнар. молодіжн. наук.-практ. конф. (15-16 березня 2001 р.) / Ред. кол.: Єрохін С.А., Осічнюк Ю.В., Буряк Л.І. [та ін.]. - К.: ВНЗ "Національна академія управління", 2001. - С. 203-205; Качурова С. Нові релігійні течії у релігієзнавстві: нормативний і об'єктивний підходи / Світлана Качурова // Філософські обрії. - 2003. - № 9. - С. 278-290; Качурова С.В. Соціальна адаптація нових релігійних течій (філософський аналіз): дис. ... канд. філос. наук: 09.00.11 / С.В. Качурова. - Х., 2002. - 204 с.; Качурова С.В. Судьба последних религиозных новаций: [монография] / С.В. Качурова. - Х.: Издатель ФЛ-П Вапнярчук Н.Н., 2007. - 216 с.; Ковальчук А.С. Релігійно-географічне районування: критерії і показники / А.С. Ковальчук // Український географічний журнал. - 2000. - № 3. - С. 40-43; Історія релігії в Україні: навч. посібник / [А.М. Колодний, П.Л. Яроцький, Б.О. Лобовик та ін.]; за ред. А.М. Колодного, П.Л. Яроцького. - К.: Товариство Знання, КОО, 1999. - 735 с. - (Вища освіта XXI століття); Історія релігії в Україні: у 10 т. / за ред. А. Колодного; редкол.: Колодний А. (голова) [та ін.]. - К.: [б.в.], 2010. - Т. 8: Нові релігії України. - 2010. - 828 с.; Історія релігії в Україні: у 10 т. / за ред. А. Колодного; редкол.: Колодний А. (голова) [та ін.]. - К.: Український видавничий консорціум, 2011. - Т. 7: Релігійні меншини України. - 2011. - 600 с.; Історія релігії в Україні: у 10 т. / за ред. А. Колодного; редкол.: Колодний А. (голова) [та ін.]. - К.-Дрогобич: Коло, 2003. - Т. 10: Релігія і Церква років незалежності України. - 2003. - 616 с.; Сучасна релігійна ситуація в Україні: стан, тенденції, прогнози: [монография] / [редкол.: П.І. Косуха та ін.]. - К.: [б.в.], 1994. - Ч. 2. - 1994. - С. 175-320; Кутузова Н.А. Новые религиозные организации в Беларуси: классификация и причины распространения в молодежной среде / Н.А. Кутузова // Вопросы свободы совести и религиозных организаций в Республике Беларусь: [сб. документов и материалов / авт.-сост. М.В. Цвилик; под ред. В.И. Новицкого]. - Минск: Издательство Четыре четверти, 2005. - С. 303-312; Росс Дж.К. Культы: что родители должны знать. Практическое руководство для оказания помощи родителям, чьи дети оказались в деструктивных группах / Дж.К. Росс, Майкл Д. Лангоуни; [пер. с англ. Е.Н. Волкова]. - Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 1996. - 82 с. - (Серия "Жизнь без обмана"); Лесков Л.В. Космос: наука и мифы / Л.В. Лесков. - М.: Знание, 1991. - 64 с. - (Новое в жизни, науке, технике. Сер. "Космонавтика, астрономия"; № 2); Макдауэлл Дж. Обманщики: Во что верят приверженцы культов. Как они заманивают последователей / Дж. Макдауэлл, Дон Стюарт. -

М.: Протестант, 1993. - 224 с.; Мартинович В.А. Нетрадиционная религиозность в Беларуси: тенденции и опасности / В.А. Мартинович. - Минск: Белорусская Православная Церковь, 2010. - 143 с.; Митрохин Л.Н. Религии “Нового века” / Л.Н. Митрохин. - М.: Советская Россия, 1985. - 160 с.; Нетрадиційні релігійні та містичні культури України: навчальний посібник / В.М. Петрик, С.В. Сьомін [та ін.]; за заг. ред. В.В. Остроухова. - К.: Росава, 2003. - 336 с.; Порублев Н.В. Культуры и мировые религии / Николай Васильевич Порублев. - М.: Благовестник. - 1994. - 336 с.; Радугин А. А. Введение в религиоведение: теория, история и современные религии : [курс лекций] / Алексей Алексеевич Радугин. - М.: Центр, 2004. - 304 с.; Рыжов Ю. В. Новая религиозность как социокультурный феномен / Юрий Владимирович Рыжов. - М.: Смысл, 2005. - 124 с.; Сафронов А. Г. Религиозные психопрактики в истории культуры : [монография] / Андрей Григорьевич Сафронов. - Х.: ХГАК, 2004. - 304 с.; Свистунов С. Поширення неорелігій на фоні кризи християнськості / Сергій Свистунов // Християнство в контексті історії і культури України : [зб. матеріалів міжнар. конф. / за заг. ред. А. Колодного, П. Яроцького, О. Сагана]. - К.: Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України, 1997. - С. 69-70; Сьомін С. В. Міжнародні християнські організації та національна безпека України : [монографія] / Сергій Валерійович Сьомін. - К.: НІСД, 1999. - 267 с. - (Сер. “Гуманітарна політика і духовна культура”; Вип. 5); Фаликов Б. “Пришельцы” хотят домой / Борис Фаликов // Наука и религия. - 2011. - № 1. - С. 20-24; Шевчук Л. Т. Сакральна географія : [навч. посібник] / Любов Теодорівна Шевчук. - Л.: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 1999. - 160 с.; Шуба О. В. Релігія в етнонаціональному розвитку України (політологічний аналіз) / Олексій Васильович Шуба. - К.: Криниця, 1999. - 324 с.; Релігія і церква в контексті реалій сьогодення : тези доповідей міжнар. наук. конф. [“Релігія в контексті суспільних і духовних реалій сьогодення”] / НАН України. Інститут філософії ; ред. кол.: А. Колодний [та ін.]. - К.: Відділення релігієзнавства Інституту філософії НАН України, 1995. - 96 с.

²Арутюнов С. А. Старые и новые боги Японии / Сергей Александрович Арутюнов, Георгий Евгеньевич Светлов. - М.: Главная редакция восточной литературы издательства Наука, 1968. - С. 111-114.

³Дудар Н. П. Нові релігійні течії: український контекст (огляд, документи, переклади) / Надія Павлівна Дудар, Людмила Олександрівна Филипович. - К.: Наукова думка, 2000. - С. 14-16.

⁴Там само. - С. 17; Wallis R. The Elementary Forms of the New Religious Life / Roy Wallis. - London-Boston-Melbourne-Henley: Routledge & Kegan Paul, 1984. - 156 p.; Wallis R. The Road to Total Freedom: A Sociological Analysis of Scientology / Roy Wallis. - New York: Columbia University Press, 1977. - 282 p.

⁵Яковлева Ю. А. Способы самоопределения нетрадиционных религий / Юлия Александровна Яковлева // Человек. - 2008. - № 6. - С. 93.

⁶Кантеров И. Я. Новые религиозные движения в США и России: сравнительный анализ / Игорь Яковлевич Кантеров // Религиоведение. - 2001. - № 1. - С. 70.

⁷Вайг Б. Ставлення держави до сект та “нових релігій” / Бертольд Вайг // Національна безпека і оборона. - 2000. - № 10. - С. 77.

⁸Єленський В. Є. Релігія після комунізму. Релігійно-соціальні зміни в процесі трансформації центрально- і східноєвропейських суспільств: фокус на Україні / Віктор Євгенович Єленський. - К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2002. - С. 390.

⁹Єленський В. Є. Релігія. Церква. Молодь / Віктор Євгенович Єленський, Віктор Петрович Перебенесюк. - К.: АЛД, 1996. - С. 119-120.

¹⁰Дудар Н. П. Вказ. праця. - С. 19-21.

¹¹Qvortrup Fibiger M. C. Religions mangfoldighed: en kortbkgning af religion og spiritualitet i Erhus / Marianne C. Qvortrup Fibiger. - Gylling: Narayana Press, 2004. - 502 s.

¹²Сьомін С. В. Вказ. праця. - С. 206-207.

¹³Ковальчук А. С. Географія релігії в Україні : [монографія] / Андрій Степанович Ковальчук. - Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. - С. 133.

¹⁴Там само. - С. 134.

¹⁵Ожиганова А. А. Новая религиозность в современной России: учения, формы и практики / Анна Александровна Ожиганова, Юрий Викторович Филиппов. - М.: Институт этнологии и антропологии РАН, 2006. - 299 с.

¹⁶Там само. - С. 278-280.

¹⁷Гурко А. В. Новые религии в Республике Беларусь: генезис, эволюция, последователи : [монография] / Александр Викторович Гурко. - Минск: Издательство Минского института управления, 2006. - С. 247.

¹⁸Мартиневич В. А. Нетрадиционная религиозность в Республике Беларусь в 1990-2002 гг. / Владимир Александрович Мартиневич // Посткоммунистическая Беларусь в процессе религиозных трансформаций : [сб. статей / под. ред. А. В. Данилова]. - Минск: Адукацыя і выхаванне, 2002. - С. 54-55.

¹⁹Новые религии - откуда они? // Наука и религия. - 2010. - № 10. - С. 6.

²⁰Слівінський П. Й. Релігійний вінегрет: кілька слів про нові релігійні і парарелігійні форми / Пйотр Йордан Слівінський ; [пер. з пол. Г. Теодорович]. - Л.: Свічадо, 1999. - С. 8-9.

Орлов В. Н.

Основные подходы к типологизации и классификации новых религиозных движений в современных украинских и зарубежных исследованиях

Предпринята попытка проанализировать основные подходы к типологии новой религиозности, рассмотреть основные классификации новых религиозных движений, отраженные в современном научном наследии украинских и зарубежных исследователей и на основе комплексного анализа предложить собственный подход к типологизации новой религиозности и авторскую классификацию новых религиозных движений в украинском контексте.

Orlov V. M.

The main approaches to the classification and typology of new religious movements in modern Ukrainian and foreign studies

An attempt was made to analyze the main approaches to the typology of the new religion, to consider the basic classification of new religious movements, as reflected in the modern scientific heritage of the Ukrainian and foreign researchers and a comprehensive analysis of your own to offer a new approach to the typology of religiosity and the author's classification of new religious movements in the Ukrainian context.

Рис. 1. Класифікація нових релігійних течій (НРТ) в Україні

